

Tiskanje tako zahtevnega besedila je vse-kakor težavna naloga, tudi popravljanje od-tisov ni lahko delo. Zato se ne bom na-drobneje ustavljala pri tiskovnih napakah naslednje vrste: *ke* nam. je — geslo *dobar*, str. 421; *Verwundtschaft* nam. *Verwandschaft* — geslo *četa*, str. 315; *či-* > *ide*. *qui nam. nasprotno — geslo *čil/-čio*/, str. 324; *ἴσσοf nam. *ἴσσοf — geslo *Dunav*, str. 457; 1889 nam. 1899 oz. letnica začetka Sko-kovega objavljanja v srbohrvaškem in francoskem predgovoru; takim se ni mo-goče popolnoma izogniti. Vendar pa bi ra-da opozorila, da je zelo nerodno, kadar je napak preveč, zlasti še, če pomensko spre-minjajo besedilo: *jedan* nam. *jadan* — ge-slo *bogat*, str. 179; -*bc*+*ü* nam. -*bc*+*ii*-geslo -*čin*, str. 325; *čit* nam. *čil* — geslo *čil/-čio*/, str. 323 itd. Ni opravičljivo, če je pomen sploh izpuščen, npr. *bašta*,² *duma* 4⁰, ali pa, če je geslo nedokončano in nejas-no, npr. *endrop*. Želeti bi bilo, da bi bilo tega v naslednjih delih slovarja manj.

Omenila bi tudi splošno razmerje priredi-teljev slovarja do gradiva. Po njihovih be-sedah so iz spoštovanja do pisca le uredili gradivo, ki ga je bil zapustil, dodali so sa-mo nekaj novejše literature in popravili najhujše pomote. To je sicer lepa poteza, za sam slovar pa ne pomeni najboljše re-šitve. Etimološki slovarji navadno ne izha-jajo zelo pogosto, zato je toliko bolj po-membno, da so vsaj v času izida čim bolj na tekočem glede podatkov, ki so dosegljivi po strokovni literaturi. Temeljitejša dopolnila, na primeren način zaznamovana, ne bi zmanjšala našega spoštovanja do pi-sca. Upamo, da bo slovar kljub vsemu do-bro uporaben in da se bodo prvi knjigi kmalu pridružile nadaljnje.*

Alenka Šivic-Dular
Filozofska fakulteta v Ljubljani

* Pred kratkim je izšel drugi del slovarja z gesli od K do P (zadnje geslo je *ponil* »bar, barem. dajbudi, dakle«).

SLOVAR STAROCERKVENOSLOVANSKEGA JEZIKA

Češkoslovaška akademija znanosti že vrsto let, natančneje od 1956, ko je izšel prvi, pos-kusni snopič, izdaja slovar starocerkveno-slovanskega jezika. Slovar je za slavistiko nadvse pomemben, saj je potreben tako pri primerjalnem študiju slovanskih jezikov kot pri študiju zgodovine posameznih slov. jezikov.

Najpomembnejši dosedanji slovar cksl. je prav gotovo Miklošičev »Lexicon paleoslo-venico-graeco-latinum emendatum auctum«, izdan na Dunaju v letih 1862—1865. Žal je Miklošič črpal gradivo le iz mlajših cer-kvenoslovanskih spomenikov. Leta 1955 sta v Heidelbergu L. Sadnik in R. Aitzetmüller izdala Handwörterbuch zu den altkirchen-slawischen Texten.

Med slovarje starocerkvenoslovanskega je-zika pa ne moremo prištevati slovarjev v hrestomatijah, ki zajemajo le odlomke spomenikov, niti slovarja Sreznevskega, ki je črpal gradivo iz staroruskih spomenikov.

Češka slavistika ima bogato tradicijo v raz-iskovanju najstarejšega slovanskega knjiž-nega jezika. Že Josef Dobrovský (1753—1829) je v svojem delu »Institutiones lin-guae slavicae dialecti veteris«, izdanem na Dunaju leta 1822, podal pregled cerkveno-slovanskega jezika. Pozneje sta bila zlasti pomembna Václav Vondrák (1839—1925) in Miloš Weingart (1890—1939). Oba je pri

slovarskem delu prehitela smrt in njuno gradivo je bilo premalo urejeno, da bi ga lahko pozneje uporabili pri sestavljanju ka-kega novega slovarja. Zato so se že med drugo svetovno vojno češki slavisti odlo-čili, da le uresničijo idejo, ki je živelja med njimi že toliko časa. V Pragi, pozneje pa še v Brnu, so sestavili komisijo za sta-rocerkvenoslovanski slovar in delo je ste-klo.

Komisija si je najprej sestavila pravila za izpisovanje gradiva, za transkripcijo, iz-brala pripomočke za ugotavljanje izvirmih predlog in določila spomenike, ki naj bi bili zajeti v slovarju. Ob izbiri spomenikov je bilo precej diskusij. Nekateri so zahte-vali, naj upoštevajo le najstarejše, kanonske rokopise, drugi so bili mnenja, da je treba zaobseči še besedni zaklad mlajših spomenikov. Sprevideli so, da bi bilo to delo po drugem predlogu preširoko zastav-ljeno, zahtevalo bi preveč časa in bi bilo tehnično prezahtevno. Odločili so se za srednjo pot.

Izbrali so obdobje najstarejšega starocer-kvenoslovanskega pismenstva, obdobje de-lovanja Cirila in Metoda, to je njune pre-vede evangelijev in drugih liturgijskih tek-stov iz grških izvirmikov, prevode in pre-pise njunih učencev, poznejše prepise, ki korenijo v tej dobi, čeprav niso ohranjeni v kanonski podobi, ter tako imenovane če-

ške cerkvenoslovanske tekste. Te zadnje so vključili zaradi jezikovnih in kulturno-zgodovinskih vrednot. Za ekscerpiranje so izbrali najboljše dostopne izdaje, nekatere so popravljali po izvornikih, druge so ponovno fotografirali.

Vse izbrane spomenike so izpisali v popolnosti, besedo za besedo. To je bilo potrebno zato, ker imajo nekatere besede mnogo pomenskih odtenkov. Po končanem delu so našli več kot milijon stotisoč izpisnih listkov. Dobra polovica jih je s starocerkvenoslovanskimi gesli, ostali so z obrnjenimi, grško-, latinsko- in starovisokonemško-starocerkvenoslovanskimi gesli.

In kako je geslo sestavljeno? Oglejmo si to na primeru:

БЛАГОВЪКРЪНЕ, -нѣ п.

occurit in Apost Euch Supr Parim Venc CanVenc Dijav Sluz
zbožnost, *bohobojnost*; *набожнось, благочестие; Frömmigkeit, Gottesfurcht*; — εὐσεβεια; pietas; да тѣхъ и безмѣрнѣю житѣе живемъ въ всякомъ благокрѣн и ч(и)стотѣ ѣв паши εὐσεβείᾳ 1Т 2, 2 Christ Ochr Slерѣ Mak Šiš; д(о)ухъ свѣдѣнны и благокрѣны εὐσεβείας Is 11, 2 Zach (б)гокрѣстне Grig; или на ны что крѣпаетъ кро собою ли славоу или благокрѣнемъ стѣрѣнотѣ хрѣсти εὐσεβείᾳ 3, 12 1Пит; и вѣрѣ надѣемъ сѣ в(о)укъ мѣстѣми и благокрѣнемъ дѣрѣго качествѣ и болши чѣдо шенти сѣ VencVost 59b 10.

сг. **БЛАГОВЪКРЪСТЕНЕ**

»Glava« gesla je zapisana v normalizirani obliki, to je taki, ki ustreza tradicionalnemu razumevanju idealne podobe starocerkvenoslovanskega jezika. Normalizacija je pravopisna, glasoslovna in morfološka. Edino pri tujkah se niso držali glasoslovne normalizacije. Pri pravopisni normalizaciji se uporabljajo take črke, da je omogočena natančno izražena zvočna podoba jezika. Morfološko se normalizirajo besede tako, da se samostalnik napiše v nom. sg. (pluralia in dualia tantum v nom. pl. oziroma du.), pridevnik v nedoločni obliki moškega spola, zaimek v nom. sg. (supletivne oblike tvorijo vsaka svoje geslo), glagol je postavljen v nedoločnik (vidski dvojici tvorita vsaka svoje geslo), prislovi raznih končajev imajo tudi svoje geslo. Prav tako vezniki, medmeti, členice. Števniki, ki so v tekstih napisani s črkami, se tudi v geslu zapišejo s pripadajočo črko in seveda z oznako, ki opozori, da črka pomeni številko.

Za »glavo« sledi v isti vrsti slovična determinacija. Pri sklonljivih besedah so to končnice, ki povedo, v katero sklanjatev

beseda spada. Pri samostalniku in zaimku je napisana končnica gen. sg. (pl. oziroma du.), pri pridevniku končnica za določno obliko, če jo pridevnik seveda ima. Glagolu se pripiseta končnici za prvo in drugo osebo. Če je beseda nesklonljiva, se označi z indec. (= nesklonljivo). Po morfološki določitvi se označi še besedna vrsta. Da je neka beseda samostalnik, je pokazano s tem, da se pripíše oznaka za spol (m., f., n.), pri pluralia in dualia tantum še pl. oziroma du. Glagol ima določen vid (pf. ali ipf.), druge besedne vrste pa imajo pripadajočo oznako, npr. adj., pron., num., itd. Pri zaimkih, števnikih in veznikih je določitev lahko še natančnejša, tako da je jasno, ali je osebni zaimek ali kazalni, vprašalni, itd. Pri števnikih glavni, vrstilni, itd., pri veznikih vezalni, ločilni, protivni, itd. Pri predlogih je treba napisati še rekcijo, včasih tudi pri glagolih, posebno če se vežejo z več skloni.

Pod glavo so vedno našeti spomeniki, v katerih določena beseda nastopa. Nato sledi prevod »glave« v češčino, ruščino, nemščino, za pomišljajem pa še grška, latinska in ponekod starovisokonemška paralela iz izvornih tekstov ali iz starih paralelnih prepisov. Po dvopičju sledijo primeri iz tekstov. Izbrani so taki, ki čim boljše osvetlijo pomene besede, razne pomenske odtenke, frazeološke vrvine, sintaktične zveze in najzanimivejše morfološke pojave. Včasih nastopa beseda v tako omejenem številu variant, da je najbolje vse primere izpisati. Ob taki priložnosti se na koncu citiranja označi z Exh. (izčrpano), če pa primeri izčrpajo samo enega izmed pomenov, se to označi z in hoc sensu exh. Poleg starocerkvenoslovanskih primerov je še ustrezno besedilo v jeziku izvornika, to je v grščini, latinščini ali starovisoki nemščini. Seveda primeri niso napisani v normiranem pravopisu, ampak tako, kot so zapisani v besedilu. Glagolski teksti so transliterirani v cirilico. Če so kakšne besede v primerih okrajšane, je treba okrajšani del izpisati v oklepaju, razen pri besedi, ki stoji v »glavi«.

Na koncu gesla je še podatek, kje je treba iskati sinonimne izraze.

Naj za ilustracijo navedem še nekaj krajših gesel:

БЛАГОВЪКРОВАТИ, -роукъ, -роуѣши ipf.

occurit in Napis
zbožne, *správně věřiti*; *набожно, правильно веровать; fromm, recht glauben; pie, recte credere*: о велицѣхъ в(о)ужнѣ прѣкышннѣи таниѣ сѣщнѣи о нас(ъ) благовѣроукъ и здравъ сын оумомъ Napis 95b 21.
— Exh.

БЛАГОУКРЪНЪ adv.

occurret in Supr

zbožnĕ; *пабоуство; fromm*; — εὐσεβῶς; *pie*; и
всѣхъ благоукрѣнъ жнѣжштнѣ о х(ри)стосѣ; поуждѣ-
ахъ са жрѣти богомъ εὐσεβῶς Supr 68, 26; вѣкахъ
же воини ... жнѣжштѣ благоукрѣнѣ εὐσεβῶς Supr
69, 4sq. — Exh.

cf. БЛАГОУКРѢНО

—
ДН numeri nota — v. ѧ numeri nota et ѧ numeri nota
glag.

АМАЛТИНЪ adj. poss.

occurret in Grig

АМАЛТИНЪ РОГЪ *Amalthein roh*; *Амалфеин рог*;
Horn der Amalthea; — Ἀμαλθείας κέρα; *Amaltheae*
cornu, *Cornu stibii* — nomen filiae Job (hebr. Qeren-happūk
= cornu stibii): нарече прѣкѣ дѣнѣ • в(ъ)торки жѣ
касѣк • третѣн же амалтинъ рогъ Ἀμαλθείας κέρα
Job 42, 14 Grig (κορνιόστοφβα Gl). — Exh.

cf. κορνιόστοφβα

PRIREJENI IZBOR SPISOV NOAMA CHOMSKEGA V SRBOHRVAŠČINI*

V svojem zapisu želim na kratko obvestiti bralce o knjigi, ki je namenjena predvsem širšemu občinstvu izobražencev, čeprav seveda ni rečeno, da ne bi mogla koristiti tudi kot uvodno berilo jezikoslovcem, ki bi se želeli šele seznaniti s transformacijsko generativno slovnico oziroma s to koncepcijo teorije jezika.

Knjiga je razdeljena na štiri dele, ki jim je urednik dal naslove: *Splošna načela*, *Teorija slovnice*, *Pridobivanje jezikovnega znanja in Psihološke in filozofske implikacije*. Ti naslovi precej jasno kažejo, za kaj v posameznih delih gre, vendar pa so v vsakem poglavju bolj ali manj izrazito prikazana temeljna vprašanja, ki jih bomo skušali na kratko orisati ne glede na zgoraj razdelitev.

Že v prvem tekstu (iz predavanja Noama Chomskega na konferenci o pouku tujih jezikov leta 1965) naletimo na eno od osrednjih točk razglabljanja Chomskega o jeziku nasploh: »Najbolj očitna in najbolj značilna lastnost normalnega jezikovnega obnašanja je, da je inovativno ter neodvisno od stimulansov ... Zamisel, da je jezikovno obnašanje sestavljeno iz 'reakcij' na 'dražljaje', je navaden mit, prav kakor ideja, po kateri je to obnašanje stvar navade in posploševanja ... To lastnost inovativnosti in neodvisnosti od dražljajev

Delo pri slovarju je precej zahtevno, vendar so do sedaj izdali že enaidvajset snopičev in prišli do gesla nynĕ. Zelo pomembno pa je, da iz gradiva, ki so ga nabrali za slovar, nastajajo številne študije: o besednem zakladu posameznih spomenikov, o besednih variantah, sintaktičnih zanimivostih in podobno.

Tako veliko delo seveda ne more biti do nadrobnosti popolno. Na razne napake sta opozorila Bernštejn v reviji *Slavia* 30 (1961), str. 318—325, in Večerka, 40 (1971), str. 107—112. Vendar te napake niso tako bistvene in velike, da bi zmanjšale vrednost slovarja, pomembnega ne samo za slaviste, ampak za vse, ki se ukvarjajo z zgodovino in kulturo Slovanov.

Cvetana Tavzes
Ljubljana

označujem s terminom 'ustvarjalni vidik uporabe jezika' (str. 35). Ta inovativnost oziroma ustvarjalnost jezika tiči v temelju zamisli o transformacijsko generativnih slovnica; gre za prepričanje, ki ga Chomsky poudarja na vsakem koraku — da je namreč bistveno zanimivo pri jeziku to, da je vsak govorni predstavnik nekega jezika (oseba, ki ta jezik uporablja kot materin jezik; *opomba R. Bugarskega na str. 36*) sposoben tvoriti in razumeti stavke, ki so novi v tem smislu, da še nikdar niso bili izrečeni ali zapisani (prim. str. 36. zgoraj). Tu Chomsky navezuje na tradicijo tkim. univerzalne ali filozofske slovnice, ki jo je v devetnajstem stoletju povsem izpodrinilo zgodovinsko-primerjalno in poznejše strukturalno jezikoslovje; o tem govori v odlomkih v prvem, še podrobneje in obsirneje pa v četrtem delu izbora (*Psihološke in filozofske implikacije*). Chomsky začenja že z delom Juana Huarteja, španskega zdravnika s konca šestnajstega stoletja, in z njegovimi tremi nivoji inteligence: s »poslušnim intelektom«, načelom običajne empirične percepcije, dalje z normalno človeško inteligenco, ki je nosilec ustvarjalnosti v spoznanju, še posebej v zgoraj omenjenem jezikoslovnem smislu, ter končno s

* Noam Čomski, *Gramatika i um*. Izbor in redakcija — Ranko Bugarski. Prevod — R. Bugarski in Gordana B. Todorović. Nolit. Beograd 1972. 288 str.